

МІСЦЕ ТРАДИЦІЙ ЧИ ПРОСТІР ІННОВАЦІЙ: ТРАНСФОРМАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

А Досліджується контент шкільного простору, пов'язаний з традиційними функціями і новими задачами, яких школа набуває у сучасній соціокультурній реальності; аналізуються процеси трансформації, що відбуваються в царині освітнього середовища, викликані сучасними тенденціями, зокрема, як технологічні тренди формують інноваційне середовище та креативну атмосферу для розвитку нових освітніх екосистем; вивчаються шкільні ініціативи, як приклад формування локальної спільноти на основі концепції «третього місця».

Ключові слова: Нова українська школа; трансформація; «третє місце»; проміжні простори; багатофункціональний освітній простір; освітні тренди

Актуальність проблеми. Сучасні суспільні перетворення в Україні описуються, як правило, за допомогою термінів «реформа», «модернізація», «трансформація», «розвиток», що разом утворюють своєрідну матрицю цивілізаційних перетворень. У контексті вивчення змін, що відбуваються в межах національної системи освіти, доцільно використовувати поняття «трансформація», що не тільки описує порушення структури, а й розкриває процеси перетворення системи, вирізняючись від звичайної динаміки більшою глибиною і масштабністю, замінюючи не окремі, а саме, загальні, головні характеристики, поєднуючи старі й нові форми.

Великий тлумачний словник сучасної української мови розкриває сутність поняття «трансформація» як заміну, перетворення виду, форми, істотних властивостей того чи іншого об'єкта [2, с. 1489]. У філософії під трансформацією розуміють взаємно стимулюючі зміни моделей, відображаючи перехідний стан від того, чого ще немає, але що має чи може бути. Цей процес переформатування характеризується становленням, утвердженням нових принципів, що співіснують із ще активно функціонуючими попередніми формами [4].

Нова українська школа прагне перетворити школи на простори можливостей [5], де дитина розкриває свої сильні сторони, навчання приносить радість, викладання – задоволення. Місце, де вирішуються актуальні проблеми, формуються компетентності учасників освітнього процесу, забезпечуються можливості опанувати середовище за власним темпом і освітніми потребами. Мова йде не тільки про впровадження нових форм, технологій, поширення знань і контексту, а й обмін досвідом та ідеями між учасниками освітнього процесу, що буде мати вплив на ефективність освіти.

Школи завжди відігравали важливу освітню, культурну та соціальну функцію. Нині вони переживають перетворення, пов'язані з викликами часу: зміна цінностей та стилю життя, цифрова революція, неперервність освіти, що неодмінно призводить до переосмислення цільових

орієнтирів, способів організації діяльності, форм і способів взаємодії. Традиційні функції і нові задачі, яких школа набуває у сучасній соціокультурній реальності, формують інноваційне освітнє середовище.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Своє дослідження щодо проблеми трансформацій в освіті, науковці пов'язують із фундаментальною, структурною, довготривалою та якісним переробленням освітньої системи із запровадженням інновацій [4; 8]. За результатами досліджень Міжнародного співтовариства NMC (New Media Consortium – міжнародне співтовариство експертів у галузі освітніх технологій) та експертів шкільної освіти [7; 9; 10; 11] освітній ландшафт освіти в майбутньому будуть визначати такі технологічні тренди:

1. Віртуальні світи з ефектом присутності (3D-підручники, віртуальні лабораторії, музеї тощо), мобільність і гнучкий графік роботи яких дозволяють учню, не знаходячись у приміщенні школи, залишатися в освітньому процесі (наприклад, «Глобальні класи» – модель освіти не прив'язана до конкретного приміщення, працює в режимі 24/7).

2. Системи штучного інтелекту, що перетворюють цифрове середовище в суб'єкта (наприклад, суперник у грі в шахи). Завдяки новим технологіям шкільні стіни перетворюються на тренажери логічного мислення, місця соціалізації дитини.

3. Нові інтерфейси перетворюють в екрани взаємодії будь-які поверхні (наприклад, «6 відчуття» – технологія проєкції й управління жестами без екранних засобів, електронні підручники).

4. Інтеграція інформаційних технологій із досягненнями когнітивної науки призводить до появи зворотного зв'язку між діями людини, процесами в корі головного мозку і діями спостерігача (наприклад, стає можливим передавання емоцій, образів «New-HTTP – human thoughts transfer protocol»).

Футуристи, аналізуючи швидкість, з якою з'являються нові винаходи, ідеї і ринки, роблять висновок, що людство вже не може просуватися чітко і поступально, воно ру-

хається невизначеним шляхом в експонентному темпі. На стійке переконання дослідників, якщо освіта продовжуватиме просуватися на один крок за один раз, вона буде падати експоненційно за старим світом, і не готуватиме учнів до життя у майбутньому [9].

Виділення невіршених раніше частин загальної проблеми. Технічні тренди формують нове освітнє середовище, де взаємодіють традиційне і цифрове навчання, цифрові інформаційні технології замінюють книгу та друковане слово, відеоігри створюють можливість отримати знання про реальний світ через занурення у світ віртуальний. Технологічні тренди посприяли появі змішаного навчання, що поєднує уроки в класі з проходженням онлайн-курсів, надає можливість для учнів навчатися за власною траєкторією, оптимальним для кожного темпом. Така стратегія максимізує час учителя, забезпечує свободу учня, його персональний контроль над освітнім процесом. У той же час, використання технологій не може замінити живого спілкування, онлайн-платформи не здатні організувати роботу в групах, навчання один від одного, емоційний складник взаємодії. Гнучке навчання в інтерактивному освітньому середовищі вимагає іншого рівня готовності вчителя, готового до розроблення інтегрованих навчальних курсів з мультимедійними фрагментами та зовнішніми електронними ресурсами.

Освіта стала відкритою. Нині кожний бажаючий може віртуально відвідати уроки найкращих педагогів, ознайомитися із формами і методами його роботи. Освітній процес, завдяки новим технологіям, виходить за межі традиційних інституцій, відкриваючи нові можливості для взаємодії і співпраці. Визначальною тенденцією розвитку системи освіти є рух до стандартів відкритості, доступності, якості освіти. Здешевлення технологій роблять можливим використання у школах доповненої (AR) і віртуальної (VR) реальності [3].

Сучасні технології відкривають нові можливості для навчання. Але без змін особистості та організації їх замало для трансформації освіти. Для освітньої реформи потрібні підготовлені педагогічні кадри (спільнота, яка формує вимоги до навчання, адаптує їх, перевіряє на практиці, відшліфовує та обмінюється ними) та специфічне середовище, в якому освітяни «зможуть відкрито ділитися найкращими практиками» [3, с. 199].

Трансформація школи пов'язана із формуванням її нового образу – присутнього у суспільній свідомості образу, що відображає можливості школи, виступає індикатором нового мислення. Тобто не тільки те, що ми бачимо в школі, а й ще й те, що уявляємо, що хочемо бачити в ній. Позитивний образ школи стає брендом. Зараз можемо спостерігати як оновлення школи зводиться до капітального ремонту та оснащення новим обладнанням. Трансформація як довготривалий процес, пов'язана не тільки з реконструкцією приміщень, сучасними технологіями, а й, у першу чергу, зі змінами у свідомості людей, розумінням

нових функцій школи, можливостей шкільного простору, яке опановують не тільки здобувачі освіти, а й мешканці громади.

Мета статті: дослідження контенту шкільного простору, пов'язаного з традиційними функціями і новими завданнями, яких школа набуває у сучасній соціокультурній реальності; розгляд можливості використання шкільних територій як «третіх місць».

Викладення основного матеріалу. Зміна стилів життя і цінностей потребує зміни правил роботи школи. Американський соціолог Рей Ольденбург обґрунтував концепцію «третього місця» – такого, де можна цікаво та з користю провести час, поспілкуватися з друзями, однодумцями. Такі публічні місця відіграють важливу суспільну роль, виступаючи частиною культурного та просвітницького простору. Саме їх Рей Ольденбург назвав третім місцем (після першого місця – дому, другого – роботи). Головні його ознаки: воно демократичне, доступне, комфортне, має постійних відвідувачів. Відвідування «третіх місць» є вільним і добровільним, не залежить від соціальних, політичних, економічних факторів [6].

Рей Ольденбург не називає школи у числі «третіх місць», оскільки в школу не заходять, щоб просто поговорити, призначити зустріч, проте все частіше саме заклади освіти стають місцем спілкування, творчості, відпочинку місцевої громади особливо на селі. Школи, у яких після уроків багато дітей, працюють гуртки, майстерні, надаються можливості творчої реалізації для мешканців громади (проходять майстер-класи, виставки, лекції), перетворюються на центри культурного дозвілля. Часто такі школи позиціонують себе з рухом громадсько активних шкіл, що успішно діють в Україні [1].

У соціології «третє місце» отримали назву «проміжних просторів», оскільки їхні функції полягають у тому, щоб об'єднувати мешканців будинків, членів громади. У цих місцях спільноти формуються не за соціальним статусом і матеріальним становищем, а за інтересами. Важлива функція «третіх місць» – об'єднати людей, надати поштовх для нових форм спілкування, створення суспільно значущих проектів. Таким чином, ці місця виконують роль організаційного пункту, де неформальні лідери, багаті на ініціативи, у єдності з однодумцями здатні розв'язати проблеми громади. Ключова ідея «третіх місць» – забезпечення неформального, продуктивного спілкування.

В умовах відкритої освіти проміжні простори надають можливість отримати досвід міждисциплінарної співпраці, що формує інше ставлення до навчання, новий образ школи. У проміжних просторах освітній процес розглядається крізь призму відповідальності за результат, що зрештою визначає спосіб функціонування школи як спільноти. По-перше, і найважливіше, – вчителі й батьки однаково відповідальні за процес навчання і виховання учнів, вони однаково зацікавлені у проблемах, які належать до опанування певних дисциплін, отримання професії,

підтримки дисципліни тощо. Це можуть бути не тільки об'єднання вчителів, а ширші соціальні мережі, створені навколо звичних видів шкільної діяльності. По-друге, простір школи має бути відкритим і доступним для всіх. Літні люди, домогосподарки, родини з дітьми можуть стати частими відвідувачами шкіл. Можливо, варто запропонувати для таких відвідувачів простір для спілкування, гуртки. Для молодих батьків привабливим стане місце, де передбачені умови для маленьких дітей – майбутніх учнів цієї школи.

Далеко не всі школи є відкритими для громади. Але зростає частина закладів загальної середньої освіти, що поступово перетворюються на справжні центри спільнот, надаючи приміщення для проведення освітніх заходів, тренінгів, громадських обговорень. У них відбуваються покази фільмів та дискусії, зустрічі з цікавими людьми. Для трансформації українських шкіл, насамперед, необхідне усвідомлення змін та готовність усіх змінюватись, виходити із зони особистого комфорту. Процеси трансформації потребують не декларування змін, а системного їх упродовження, вивчення та своєчасного реагування на запити здобувачів освіти, вчителів, мешканців громади.

Проаналізуємо, чим школа може зацікавити громаду, а також стати доступною для різних груп населення.

Нині є велика потреба у спілкуванні в безпечних і комфортних місцях. Школа може й має стати «третьим місцем» у громадському просторі, де навчання проходить поруч із цікавим дозвіллям, є рівний доступ до інформації, зручні та сучасні сервіси. Школа – це дружнє середовище для людей різних соціальних верств, простір без бар'єрів для людей із інвалідністю.

Культурний осередок, центр спільнот, безпечне місце, цікаве дозвілля, можливість розвитку, місце соціалізації, публічний простір – це ті поняття, що мають виникати в уяві кожного, хто чує слово «школа». Сучасний інтер'єр – це умова номер один. Умова номер два – гарний сервіс, який базується на зрозумілих послугах, таких як хороший Інтернет, доступ до комп'ютера, принтери, сканери, розетки, зарядні пристрої. Безліч інших простих, актуальних сервісів. Умова номер три – доступ до інформації (сучасна література, тренінги з актуальних проблем, лекції). Сучасна школа може виконувати функції неформального інтелектуального спілкування, місцевого форуму, неофіційного інформаційного центра, і просто місця для розваг. Вона має можливості для перевірки ідей і думок в умовах, вільних від формальності й ієрархії аудиторії. Школи як «третьє місце» несуть розвиток – майстер-класи, семінари, зустрічі, підібрані у відповідності до потреб громади. Тут можна читати книги, грати з друзями, серфити Інтернет. Філософія таких місць – дати цікаві і корисні речі, що поєднуються з комфортом.

Варто відзначити, що нерегулярний характер проведення таких ініціатив багато в чому не відповідає концепції «третього місця» в інтерпретації Рея Ольденбурга, проте

прийнятний в існуючих реаліях і ефективний для відродження локальних громад.

Якщо замість похмурих шкільних інтер'єрів створити зручні простори, це буде сприяти спілкуванню, спільній творчості. Крім того, батьки учнів і мешканці громади, побачать свою зацікавленість в облаштуванні сучасних просторів: коворкінгів, мейкерспейсів, хабів. У закладів освіти є реальна можливість створити ефективні «вільні простори», що будуть працювати на підвищення культурного рівня мешканців спільноти.

Створення у школі багатофункціональних просторів може стати місцем зустрічі різних соціальних груп, сприяти появі креативних майданчиків і мейкерпросторів, придатних для проведення заходів із різними аудиторіями від звичних для школи подій до сучасних івентів. Із місця для навчання учнів, школа може перетворитися на «третьє місце», де молодь навчає старших. У цьому полягає важлива функція соціалізації молодих людей. Школа може відігравати роль «третього місця» не на постійній основі, а час від часу виступаючи майданчиком для реалізації соціальних ініціатив.

Цікавими є шкільні ініціативи free-market, що включають у собі обмін безкоштовними послугами (кулінарні майстер-класи, уроки в'язання гачком тощо), а також різноманітні освітні події (лекції, дискусії, презентації). Сутність ініціативи free-market полягає у спробі сформувати дух, колективну відповідальність громади через об'єднання зусиль для досягнення колективно значущих цілей, встановлення соціальних зв'язків. Об'єднання мешканців громади, організація спільного дозвілля, встановлення зв'язків між мешканцями дозволяє школі реалізувати функції «третього місця».

Добре, якби для різних сценаріїв у школах з'явилися б відповідні простори. Наприклад, можливість зарезервувати кімнату для самостійної чи колективної роботи або організувати меблі так, щоб була можливість і для роботи поодиночці (для тих, хто потребує індивідуального простору), і для роботи в групі. Окремо варто мати простір для дозвілля, відпочинку, спілкування, кави. Якщо ввечері родина збирається до школи, щоб із користю провести час, дитина починає дивитися на школу як простір можливостей, місце для самореалізації.

Висновки. Запрограмовані на навчання, дисципліну і порядок простори сучасних шкіл переживають свою трансформацію: розширюють сферу послуг, залучають до освітнього процесу мешканців громад, створюють відкриті освіту.

Партнерство школи з громадою, іншими освітніми та культурними центрами, громадськими організаціями розширює її можливості, перетворюючи на місце комфорту і затишку, простір натхнення і прориву. Без комплексного осмислення процесів, що відбуваються в українській школі, неможливо створити якісний дизайн, інноваційне середовище та ефективно працюючу систему освіти.

 Список використаних джерел

1. Водолазська Т., Гавриш Р. Як створити громадсько активну школу. Київ : Шкільний світ, 2011. 128 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2007. 1736 с.
3. Відкрита освіта : колективний розвиток освіти через відкриті технології, відкритий контент і відкрите знання / за ред. Тору Іійосі, М. С. Віджая Кумара ; пер. з англ. А. Щенка, О. Насика. Київ : Наука, 2009. 256 с.
4. Глушко О. З. Базові терміни з проблеми трансформацій в освіті: погляди вітчизняних вчених. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка: Педагогіка* / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ : Київ. ун-т, 2016. Вип. 2 (4). С. 10–13.
5. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. URL : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/pova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення 24.06.2019).
6. Ольденбург Рэй. Третье место. Кафе, кофейни, книжные магазины, бары, салоны красоты и другие места «тусовок» как фундамент сообщества. Москва : Новое литературное обозрение, 2018. 456 с.
7. Робинсон Кен, Ароника Лу. Школа будущего. Как вырастить талантливого ребёнка. Москва, 2016. 368 с.
8. Цюпак І. М. Феномен «трансформація освіти» в наукових дослідженнях. *Наукова скарбниця освіти Донеччини*. 2017. № 1. С. 9–13.
9. Forecast 4.0 – The Future of Learning: Education in the Era of Partners in Code. URL : <https://knowledgeworks.org/resources/forecast-4/> (дата звернення 24.06.2019).
10. NMC Horizon Report. 2016 Higher Education Edition. URL : <http://cdn.nmc.org/media/2016-nmc-horizon-report-he-EN.pdf> (дата звернення 24.06.2019).
11. Sheninger Eric, Murray C., Thomas C. Learning Transformed 8 Keys to Designing Tomorrow's Schools, Today. ASCD. 2017. 260 p.

 References

1. Vodolazska, T., & Havrysh, R. (2011). *Yak stvority hromadsko aktyvnu shkolu*. Kyiv: Shkilnyi svit [in Ukrainian].
2. Busel, V. T. (Ed.). (2007). *Velykyi tлумачnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy*. Kyiv; Irpin: VTF «Perun» [in Ukrainian].
3. Iiiosi, Toru, & Vidzhaia Kumara, M. S. (Eds.). (2009). *Vidkryta osvita : kolektyvnyi rozvytok osvity cherez vidkryti tekhnologii, vidkrytyi kontent i vidkryte znannia*. Kyiv: Nauka [in Ukrainian].
4. Hlushko, O. Z. (2016). Bazovi terminy z problemy transformatsii v osviti: pohlyady vitchyznyanykh vchenykh *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka : Pedahohika* (Is. 2 (4), pp. 10–13). Kyiv [in Ukrainian].
5. *Nova ukrainska shkola. Kontseptualni zasady reformuvannya serednoi shkoly*. Retrieved from <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/pova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> [in Ukrainian].
6. Oldenburg, Rei. (2018). *Trete mesto. Kafé, kofeini, knizhnye magazyny, bary, salony krasoty i drugie mesta «tusovok» kak fundament soobshchestva*. Moskva: Novoe literaturnoe obozrenie [in Russian].
7. Robinson, Ken, & Aronika, Lu. (2016). *Shkola budushchego. Kak vyrastit talantlivogo rebenka*. Moskva [in Russian].
8. Tsiupak, I. M. (2017). Fenomen «transformatsiia osvity» v naukovykh doslidzhenniakh. *Naukova skarbnytsia osvity Donechchyny*, 1, 9–13 [in Ukrainian].
9. *Forecast 4.0 – The Future of Learning: Education in the Era of Partners in Code*. Retrieved from <https://knowledgeworks.org/resources/forecast-4/>.
10. *NMC Horizon Report. 2016 Higher Education Edition*. Retrieved from <http://cdn.nmc.org/media/2016-nmc-horizon-report-he-EN.pdf>.
11. Sheninger, Eric, Murray, C., & Thomas, C. (2017). *Learning Transformed 8 Keys to Designing Tomorrow's Schools, Today*. ASCD.

Дата надходження до редакції авторського оригіналу: 19.06.2019

Водолазская Татьяна. Место традиций или пространство инноваций: трансформации украинской школы.

А *Исследуется контент школьного пространства, связанный с традиционными функциями и новыми задачами, которые школа приобретает в современной социокультурной реальности; анализируются процессы трансформации, которые происходят в образовательной среде и вызваны современными тенденциями, в частности, как технологические тренды формируют инновационную среду и креативную атмосферу для развития новых образовательных экосистем; изучаются школьные инициативы, как пример формирования локального сообщества на основе концепции «третьего места».*

Ключевые слова: Новая украинская школа; трансформация; «третье место»; промежуточные пространства; многофункциональное образовательное пространство; образовательные тренды

Vodolazska Tetiana. Location for Traditions or Space for Innovations: Transformation of Ukrainian School.

S *The author of this paper explores content of the school space, suitable for traditional functions and new challenges, school should respond on in the modern social and cultural life; analyzes the processes of transformation of the educational environment caused by modern tendencies, for example, technological trends construct the innovative environment and creative atmosphere for the flourishing new educational ecosystems; studies school initiatives as an example of the formation of a local community based on the concept of the third place.*

Key words: New Ukrainian school; transformation; «third place»; transitive space; multifunctional educational space; educational trends

Водолазська Тетяна Володимирівна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри менеджменту освіти Полтавського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти ім. М. В. Остроградського

E-mail: tvodolazskaia@gmail.com